

ГИ ДЪО МОПАСАН ЧИЧО МИ ЖЮЛ

Превод от френски: Донка Меламед, —

chitanka.info

На г. Ашил Еенувил

Беден старец с побеляла брада ни поиска милостиня. Моят приятел Жозеф Давранш му подаде петфранкова монета. Останах изненадан.

— Този нещастник ми напомня една история, която ще ти разкажа и чийто спомен ме преследва непрекъснато — обясни той. — Слушай:

Семейството ми е от Хавър. Ние не бяхме богати. Справяхме се криво-ляво, и толкова. Баща ми ходеше на работа, връщаше се късно от канцеларията и не печелеше кой знае колко. Имах две сестри.

Оскъдицата, сред която живеехме, тежеше много на майка ми и тя често подмяташе на мъжа си язвителни думи, прикрити и зли упреци. В такива случаи нещастният човек правеше един жест, който винаги ми е причинявал силна болка: прокарваше ръка по челото си, като да изтрие несъществуваща пот, и не отговаряше нищо. Чувствувах неговата безсилна мъка. У нас се правеха икономии от всичко; ние никога не приемахме покана за обед, за да не бъдем принудени да каним; купувах се само стоки с намалени цени — каквото е изостанало по магазините. Сестрите ми сами шиеха роклите си и понякога дълго спореха за цената на някакъв ширит, който струваше по петнадесет стотинки метър. Ежедневната ни храна се състоеше от супа и варено говеждо месо, което ядохме с всички възможни сосове. Казват, че това било здравословно, укрепвало силите. Лично аз предпочитях нещо друго.

За всяко загубено копче или съдрани панталони ми устройвах отвратителни сцени.

Но всяка неделя ние обезателно излизахме на разходка край вълнолома, облечени в парадните си дрехи. Баща ми, в редингот, с цилиндър и ръкавици, предлагаше ръка на майка ми, накичена като кораб в празничен ден. Сестрите ми, които се приготвяха първи, чакаха да се даде знак за тръгване; но в последния миг върху редингота на баща ми винаги откриваха някакво незабелязано дотогава петно. Трябваше да се изчисти бързо с парцал, натопен в бензин.

Майка ми слагаше очилата върху късогледите си очи, сваляше ръкавиците си, за да не ги изцапа, и бързаше да изчисти петното, а в това време баща ми, по риза и с цилиндър на главата, чакаше края на операцията.

Потегляхме тържествено. Сестрите ми вървяха отпред, хванати подръка. Бяха вече моми за женене и излизаха на показ из града. Аз вървях отляво, до майка си. Вдясно крачеше баща ми. И сега си спомням колко величествени изглеждаха бедните ми родители по време на тези неделни разходки, техните замръзнали, неподвижни черти, чинното им държане. Крачеха важно, с изправени тела, спънати крака, сякаш от тяхната осанка зависеше успехът на нещо изключително важно.

И всяка неделя, като виждаше големите презокеански кораби, които се връщаха от далечни, непознати страни, баща ми неизменно повтаряше едни и същи думи:

— Я си представете, че Жюл се окаже в някой от тези параходи, а? Каква изненада!

Чичо Жюл, братът на моя баща, след като години наред докарвал семейството до отчаяние, сега се беше превърнал в едничката ни надежда. Слушал бях да се говори за него още от най-ранно детство и ми се струваше, че бих го познал веднага, така бях навикнал с мисълта за него. Знаех всички подробности, свързани с живота му и до деня, в който беше заминал за Америка, макар че за този период се говореше с половин уста.

Той се беше държал зле, което значи, че беше прахосал малко пари, а това е най-голямото престъпление в бедните семейства. У богатите един мъж, който се забавлява, върши глупости. Него с усмивка го наричат гуляйджия. А у бедните хора един младеж, който принуждава родителите си да посегнат на своя капитал, се превръща в непрокопсаник, негодник, прахосник!

И макар по същество постъпката да е една и съща, това разграничение е справедливо, защото само последиците определят значението на едно деяние.

Така или иначе, чичо Жюл беше намалил значително наследството, на което разчиташе баща ми; и то, след като беше изял своя дял до последния грош.

Изпратили го бяха в Америка, както ставаше тогава, с някакъв пътнически кораб, който пътувал от Хавър за Ню Йорк.

Като пристигнал там, чичо ми станал търговец на не знам какво и скоро писа, че печелел по малко и се надявал да поправи злото, което бил сторил на баща ми. Това писмо истински развълнува нашето семейство. Жюл, който не струваше, както се казва, ни пукната пара, изведнъж стана честен човек, сърцат момък, истински Давранш, неподкупен и чист като всички Давраншовци.

При това някакъв капитан ни каза, че чичо Жюл наел голям магазин и бил собственик на доста крупно търговско предприятие.

След две години получихме ново писмо, в което е казваше:

„Драги Филип, пиша ти, за да не се тревожиш за мен. Аз съм добре. Работите ми също вървят добре. Утре заминавам за едно дълго пътешествие из Южна Америка. Няма да мога да ти се обадя може би няколко години. Ако не ти пиша, не се тревожи. Щом натрупам състояние, ще се върна в Хавър. Надявам се, че това ще стане и ще заживеем заедно щастливи...“

Това писмо се беше превърнало в евангелие на семейството. Четяха го при всички случаи, показваха го на всички.

И наистина чичо Жюл не се обади цели десет години; но надеждите на баща ми растяха с всеки изминат ден. И майка ми често казваше:

— Когато нашият добър Жюл се върне, положението ни ще се промени. Ето един човек, който съумя да се справи с живота!

И всяка неделя, като виждаше на хоризонта големите черни параходи, които идваха към нас, бълвайки към небето змиеобразен дим, баща ми повтаряше вечната си фраза:

— Представете си, че Жюл е в някой от тези кораби. Каква изненада, а?

И всички очаквахме едва ли не да го видим как размахва кърпа и вика:

„Ей, Филип!“

Върху неговото сигурно завръщане ние бяхме изградили хиляди проекти; с парите на чичото щяхме даже да купим една малка селска къща близо до Ингувил. Не съм сигурен, но допускам, че баща ми беше започнал и преговори във връзка с тази покупка.

Голямата ми сестра беше по него време на 28 години; другата на двадесет и шест. Те не успяваха да се омъжат и това беше голяма грижа на цялото семейство.

Най-после за втората се яви кандидат. Не богат, но почтен чиновник. Аз съм убеден, че писмото на чичо Жюл, което му показаха една вечер, сложи край на неговите колебания и го накара да се реши.

Нашите го приеха с готовност. Решено бе след сватбата цялото семейство да отиде до Жерсе.

Пътуването до остров Жерсе е заветна мечта на всички бедни хора. Не е далече — дотам се отива по море с малък крайбрежен параход; за кратко време се озоваваш на чужда земя, защото островчето принадлежи на Англия. Така че французинът след двучасово пътуване може да наблюдава един съседен народ на собствената му земя, да проучи нравите — нека прибавим веднага, че те са отвратителни — на този остров, който се намира под защитата на английския флаг.

Пътуването до Жерсе ни погълна изцяло — ние го очаквахме, непрекъснато мечтаехме за него.

Най-после тръгнахме. Виждам всичко така ясно, като да беше вчера: параходчето набира пара при кея Гранвил; баща ми — изплашен, объркан — следи натоварването на нашите три куфара; майка ми, неспокойна, държи подръка неомъжената ми сестра. След като малката си отиде, сега тя изглеждаше съвсем объркана, като пиле, останало само в полога; зад нас вървяха младоженците. Те непрекъснато изоставаха и това ме караше да обръщам често глава назад.

Корабът изсвири. Ние сме вече настанени. Той се откъсва и се отдалечава по водната повърхност, гладка като зелена мраморна маса. Щастливи и горди като всички хора, които пътуват рядко, ние наблюдаваме как брегът бяга назад.

Баща ми пъчеше корем под редингота, чиито петна бяха грижливо изчистени сутринта, и около него се носеше оня празничен мирис на бензин, по който аз познавах неделите.

Изведнъж той забеляза две елегантни дами, на които двама кавалери предлагаха стриди. Стар окъсан моряк разтваряше стридите с бързо движение на ножа и ги подаваше на господата, които след това ги поднасяха на дамите. Те ядяха много изискано, като придържаха черупката над тънка носна кърпа и протягаха устни, за да не изцапат роклите си. След това много сръчно на една глътка изпиваха водата и хвърляха черупката в морето.

Това изтънчено развлечение — да се ядат стриди върху плаващ параход, — изглежда, много се понарава на баща ми. Стори му се, че това е особено изискано, благородно, възвишено. И като приближи до майка ми и сестрите ми, той попита:

— Да ви предложи ли няколко стриди?

Майка ми се колебаеше — щяха да се похарчат пари; но сестрите ми приеха веднага.

— Боя се да не ми стане зле — каза майка ми с досада. — Предложи на децата, но не ги претоварвай, да не се разболеят.

После се обърна към мене и прибави:

— А Жозеф няма нужда от стриди. Момчетата не бива да се гледят.

И така аз останах до мама и си мислех, че такова разграничаване е несправедливо. Следях с поглед баща си, който поведе тържествено дъщерите и зетя си към стария окъсан моряк.

Двете дами си бяха отишли и баща ми обясняваше на сестрите ми как трябва да се ядат стридите, за да не им изтече водата. Поиска даже да им покаже как става това и взе една стриду. Опита се да имитира дамите, но веднага разля цялата течност върху редингота си и аз чух майка ми да мърмори:

— Да беше си седял мирно, по-добре щеше да направи.

Изведнъж ми се стори, че баща ми е смутен от нещо; той се отдалечи на няколко крачки, загледа втренчено дъщерите и зетя си, които се натискаха около продавача на стриди, и бързо тръгна към нас. Стори ми се много блед, погледът му бе особен. Той прошепна на майка ми:

— Морякът, който отваря стридите, изумително много прилича на Жюл.

— Какъв Жюл? — попита майка ми смаяна.

— Ами... брат ми... Ако не знаех, че е в Америка и че е добре, бих помислил, че е той.

Объркана, майка ми промърмори:

— Ти си луд! Нали знаеш, че не е той, тогава защо говориш глупости?

Но баща ми настояваше:

— Иди го виж, Кларис; предпочитам сама със собствените си очи да се увериш във всичко.

Тя стана и отиде при дъщерите си. Аз също гледах човека. Той беше стар, мръсен, целият набръчкан и не откъсваше поглед от работата си.

Майка ми се върна. Забелязах, че трепере. Тя бързо произнесе:

— Мисля, че е той. Иди разпитай капитана. Но бъди внимателен, има си хас този негодник да ни се стовари сега на ръцете!

Баща ми се отдалечи, но аз тръгнах след него. Изпитвах някакво странно външение.

Капитанът, висок, слаб господин с дълги бакенбарди, се разхождаше важно по капитанското мостче, сякаш командува кораб, който пътува за Индия.

Баща ми пристъпи важно, започна да го разпитва за професията му, като придружаваше всичко това с комплименти.

— Какво е значението на Жерсе? Какво се произвежда там? А населението? Неговите нрави? Обичаи? Каква е почвата? — и пр. и пр.

Човек би помислил, че става дума най-малко за Североамериканските съединени щати.

След това заговориха за „Експрес“ — кораба, с който пътуваме. И стигнаха до екипажа. Най-после баща ми запита с разстроен глас:

— Има тук на кораба един доста интересен продавач на стриди. Знаете ли нещо повече за него?

Капитанът, когото този разговор беше започнал вече да дразни, отговори сухо:

— Някакъв стар скитник, французин, когото намерих миналата година в Америка и го върнах обратно. Имал роднини в Хавър, но не иска да се върне при тях, защото им дължал пари. Нарича се Жюл... Жюл Дарманш или Дарванш, нещо такова. Бил е, изглежда, богат по едно време в Америка, но вижте докъде е стигнал сега.

Баща ми, който пребледняваше все повече, произнесе със сподавен глас и блуждаещ поглед:

— Да, да... много добре... отлично... Това не ме учудва... Благодаря ви много, капитане.

И си отиде. Морякът гледаше след него в недоумение.

Върна се при майка ми така разстроен, че тя му каза:

— Седни. Ще се досетят.

Той се стовари на скамейката, като заекваше:

— Той е... наистина е той.

След това запита:

— Какво ще правим?

Тя отговори живо:

— Трябва да махнем оттам децата. И понеже Жозеф знае всичко, той ще отиде да ги повика. Трябва да внимаваме най-вече зетят да не подозре нещо.

Баща ми изглеждаше смазан. Той промърмори:

— Какво нещастие!

Майка ми кипна изведнъж:

— Винаги съм подозирала, че този крадец няма да направи нищо и ще ни се стовари някога на гърба! Като че ли може да се очаква нещо от един Давранш!

Баща ми прокара ръка по челото, както правеше винаги под упреците на жена си.

Тя прибави:

— Дай сега пари на Жозеф, за да плати стридите. Остава само този просяк да ни познае! Това би произвело чудесен ефект! Хайде сега да идем на другия край и се постарай този човек да не се доближава до нас!

Майка ми стана и двамата с баща ми се отдалечиха, като ми дадоха пет франка.

Учудени, сестрите ми чакаха баща ми. Казах, че на мама ѝ е станало лошо от морето и попитах продавача на стриди:

— Какво ви дължим, господине?

Искаше ми се да кажа „чичо“.

Той отговори:

— Два франка и половина.

Протегнах петте франка и той ми върна остатъка.

Гледах ръката му, костелива, набръчкана моряшка ръка, погледнах лицето му, старческо и измъчено, тъжно и жалко.

„Това е моят чичо — мислех си аз, — брат на баща ми.“

Подадох му половин франк бакшиш. Той ми благодари:

— Бог да ви благослови, млади господине!

С израз на бедняк, който получава милостиня. „Сигурно е просил там“ — мина ми през ума.

Сестрите ми ме наблюдаваха, изненадани от моята щедрост.

Когато върнах двата франка на баща си, майка ми учудено запита:

— Че три франка ли струваха тези стриди?... Не е възможно.

— Дадох му половин франк бакшиш — заявих аз твърдо.

Майка ми подскочи и ме загледа в очите:

— Ти си луд! Половин франк на този тип! На този негодник!

Спря изведнъж — баща ми сочеше с поглед зетя си.

След това всички замълчаха.

На хоризонта пред нас една виолетова сянка излизаше сякаш из морето. Остров Жерсе.

Когато приближихме пристанището, обзе ме силно желание да видя още веднъж чичо си Жюл, да се приближа до него, да му кажа нещо топло, утешително.

Но тъй като никой не ядеше вече стриди, нещастникът беше изчезнал, беше слязъл навярно долу, в мръсния трюм, където живееше.

За да не го срещнем пак, ние се върнахме в Хавър с кораба, който спира в Сен-Мало. Тревога разяждаше майка ми.

Никога вече не видях брата на баща си.

Ето защо понякога давам на скитниците петфранкова монета.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.